УКРАЇНСЬКИЙ МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР ТА ЙОГО МІСЦЕ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Д. Полягай, *здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Науковий керівник: І. С. Сідорова, *кандидат педагогічних наук, старший викладач Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

UKRAINIAN MUSICAL FOLKLORE AND ITS PLACE IN A MODERN EDUCATIONAL SPACE

D. Poliagay, *master's student*

I.S. Sidorova, *Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Teacher*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті висвітлюється роль українського музичного фольклору у формуванні духовного світу особистості; значення фольклору в музично-естетичному вихованні учнів; наголошується про важливість збереження народних традицій та використання народної музичної творчості в навчально-виховному процесі освітніх закладів різного рівня.*

Ключові слова: *фольклор, народна музична творчість, українська народна пісенність, навчально-виховний процес, учні різних освітніх закладів.*

Abstract. *The article highlights the role of Ukrainian musical folklore in forming of the spiritual world of the person; the role of folklore in the musical and aesthetic education of students; the importance of preserving folk traditions and the use of folk music in the educational process of educational institutions of various levels is emphasized.*

Key words: *folklore, folk music, Ukrainian folk song, educational process, students of different educational institutions.*

Постановка проблеми. Для українців народна творчість завжди відігравала особливу роль у збереженні мови, духовності, традицій, національної ідентичності й перспективи існування. Сьогодення диктує Україні нові умови для самоздійснення, самоствердження. На це впливає глобальна ситуація, яка істотно вносить свої корективи у розвиток культури різних країн. Перспективи розвитку культурної сфери нашої держави залежать, передусім, від освоєння всієї повноти культурної спадщини, вивчення та перетворення її в дієвий чинник формування національної свідомості суспільства у наш час. Це питання є актуальним як в сучасному культурному просторі, так і в освітніх процесах навчальних закладів різного рівня. Як зазначає сучасниця педагог-фольклорист А. І. Сторожук «засвоювати народні знання, набувати їх основ,

належною мірою володіти ними повинні не тільки «вузькі» спеціалісти, а й фахівці інших сфер – це продиктовано життям» [6, с. 7].

Аналіз останніх наукових публікації. У сучасній фольклористиці активно працюють такі відомі науковці, як Н.С. Шумада, В.Ф. Погребенник (м. Київ), В.А. Качкан (м. Івано-Франківськ), В.А. Чабаненко, В.Д. Буряк, І.Я. Павленко (м. Запоріжжя), І.В. Хланта (м. Ужгород), О.І. Вертій, С.В.П'ятаченко (м. Суми), С.І. Шевчук, О.В. Ковальчук (м. Рівне), М.О. Семенова, Л.О. Новикова, В.М. Осадча та інші.

Про культурно-виховний потенціал народного фольклору неодноразово наголошували М.М. Красиков (м. Харків), П.О. Будівський (м. Луганськ), А.М. Поповський, В. Галацька, М. Марфобудінова (м. Дніпропетровськ), А.М. Подолинний (м. Вінниця), С.А. Китова, О.П. Киченко (м. Черкаси), І.М. Зварич, В.В. Костик (Чернівці), Т.І. Колотило (м. Кам'янець-Подільський) та інші.

Мета статті – висвітлити роль українського музичного фольклору у вихованні підростаючого покоління.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні вражають тенденції відлучення дітей та молоді від джерел національної самобутності й культурного розмаїття, від усвідомлення власної причетності до унікальної культури предків, натомість, залучення підростаючого покоління до світової монокультури масового вжитку. Така ситуація створює загрозу втрати духовно-культурних зв'язків між поколіннями, зниження загального рівня культури, і формує песимізм, соціальну пасивність, безпорадність. Великого значення у руйнуванні таких негативних тенденцій набуває фольклор кожного народу за умови державної турботи про його збереження, охорону, пропаганду й відродження в прийнятних для сучасності формах.

Для України правильним шляхом для зцілення від хвороб цивілізації завжди був шлях звернення до витоків усної народної творчості. В ній спостерігається органічний розвиток еволюції від архетипу до стереотипу, генетично закодовані в образах-символах безсмертні смисли буття. Усна народна творчість, іноді продукується як продукт віджилих епох, не оцінюється

належно суспільством, формуючи повальну індустрію шоу-бізнесу і розважальним проектам. Але фольклор твориться безперервно, повсюди й скрізь, як вважає Олександр Потебня, «щогодинно й щохвилинно, де розмовляють і думають» [4, с.20].

На нашу думку, потрібно загальними зусиллями відроджувати тенденції до відтворення усної традиційної творчості, поширення автентичних явищ народної обрядовості, звичаєвості, пісенності, оповідальності. Державі потрібно будувати ідеологію побудовану на українській національній ідеї з відповідними ціннісними орієнтаціями на утвердження парадигми власної природовідповідності, розвиток духовно-культурної нації [5]. Упродовж тисячоліть українці творили свою усну традиційну культуру. Розмаїття фольклорних творів, досконала, відшліфована віками поетика засвідчують глибоке прагматичне, художньо-естетичне пізнання народом і світу, й самого себе.

Вважаємо, що особливу роль у збереженні, відтворенні, поширені народної творчості, фольклору відіграють навчальні заклади різного рівня підготовки: дитячі садочки, загальноосвітні школи, музичні школи, школи мистецтв, будинки творчості, училища, коледжі, університети тощо. «Сьогодення диктує потребу повернення національної музичної пам’яті в широке педагогічне середовище» наголошує А. Сторожук [6, с.9].

Сумно зазначати, що у навчальних програмах для загальноосвітніх шкіл вихолощується український національний елемент, скорочується кількість годин на вивчення української мови, літератури. Курси народознавства, українознавства стали школярам не обов’язковими. Освітня система в Україні потребує оновлення змісту та методів навчання в руслі впровадження національної доктрини. Зазначимо, що впровадження викладання в загальноосвітніх навчальних закладах українського фольклору як навчальної дисципліни, містило б свої позитивні зрушення в означеній проблемі.

Особливе місце у народній творчості займає музичний фольклор. Для дітей, підлітків та молоді українська народна пісенність є носієм національного

духовно-культурного продукту, що вироблявся впродовж багатьох століть. Народна традиційна культура зароджена в піснях – чи не єдиний вид творчості, що здатний впливати на формування духовного світу, морально-етичних норм, патріотизму, естетичної свідомості підростаючого покоління.

Висвітлюючи роль українського музичного фольклору у вихованні та музичному розвитку дошкільнят, а також простежуючи взаємодію між музичним розвитком дітей дошкільного віку і формуванням їх емоційного, інтелектуального й духовного світу та становленням особистості, варто ще раз наголосити на тому, що дитячий музичний фольклор дає дитині перші відомості про навколишній світ та надає можливості знайти себе в ньому [3, с.19].

Важливого значення в навчально-виховному процесі освітніх закладів відіграє використання різножанрової народнопісенної спадщини: балади, билини, веснянки, жартівливі пісні, жниварські, колядки, щедрівки, посівання, купальські, петрівчані, царинні пісні та інші. Поринаючи у народнопісенний світ діти знайомляться з життєвим досвідом народу, його світоглядом, мудрістю, ідеалами через музичні образи [7]. Наприклад, при вивчені героїчного народного епосу (збірна назва фольклорних творів різних жанрів – колядки, думи, історичні пісні, казки, легенди, перекази) діти знайомляться з піснями, у яких прославляються воля, завзяття народу в боротьбі проти ворога, злими силами, кривдою, гнітом, вихваляються розум, сила та мужність воїнів, богатирів, народних месників.

Весь календарний та сімейний обрядові цикли несуть в собі компоненти становлення особистості через етнопедагогічні ситуації, які спонукають індивіда до самовдосконалення, творчості, сприяють самопізнанню, самоутвердженню, самовихованню, самоконтролю, відповідальності (В. Гауак, В. Стефаник, В. Юрченко) [2, с.9]. Тому народні звичаї і традиції мають посісти важливе місце у вихованні дітей як у сім’ї, так і в навчально-виховних закладах різних рівнів.

Варто зазначити, що широке використання музики свого народу в навчанні у дітей підвищує рівень їхнього музичного сприймання, яке має більш осмислене, емоційне, що виявляється в стійкій, постійній увазі дітей до уроку, в намаганні більше дізнатися про творчість різних композиторів, частіше слухати рідну музику.

Повсякденна турбота про естетичне виховання дітей – це спільна справа школи, сім'ї, громадськості. Адже майбутнє мистецтва багато в чому залежить від того як нові покоління оцінять великі творіння музичної культури минулого і сучасного. Тому педагогіка вважає музичну народну творчість однією з найважливіших основ системи музичного виховання. Таким чином, вивчення музичного фольклору має велике значення в музично-естетичному вихованні підростаючого покоління [1].

Неодноразово науковці доводили, що український музичний фольклор, як визначальна складова традиційної народної культури, носій мови, пісні й світогляду – універсальний засіб вираження ментальності юних українців і важливий чинник формування їхньої національної самосвідомості, духовного світу, морально-естетичного розвитку, психологічної самодостатності й комфорту.

Висновки. Внаслідок аналізу наукових джерел чимало з'ясовано щодо природи музичного фольклору, його пізнавальних можливостей, національної та жанрової специфіки, функціонування в обрядах, комунікативної ролі в суспільстві, родині, міжособистісних взаєминах тощо. Усна народна творчість протягом тисячоліть була чи не єдиним засобом узагальнення, втіленням народної мудрості, народного, народних ідеалів. У фольклорі знайшли відображення не лише естетичні й етичні ідеали народу, а й його історія, філософія, психологія, дидактика, тобто все, чим він жив, що хотів передати наступним поколінням.

Публікації наукових досліджень засвідчують, що фольклор не втрачає свого пізнавального, етико-виховного, естетичного значення й сьогодні, у час новітніх комунікацій. Поряд із збереженням традиційних пластів фольклорної

творчості, що побутують безпосередньо в усній формі й передаються від покоління до покоління, існують інші способи збереження та донесення традиційних усних скарбів до сучасників – через публікації зразків у збірках, випуск аудіопродукції, відео-телепродукції, електронних версій (компакт-дисків), фольклорні фестивалі Інтернетом. Крім того, фольклор, як ритуалізовано-функціональний вид мистецтва, своєрідна форма суспільної свідомості, не зникає, це не тільки традиційна спадщина минулих віків чи десятиліть, а й творчість сучасників (скажімо, майданний фольклор, фольклор урбанізованих верств населення та професійних середовищ, соціальних груп, фольклор повсякденних мовленнєвих ситуацій).

Список використаних джерел:

1. Духовний розвиток особистості засобами мистецтва: Навчально-методичний посібник / Автор і упорядник С.Т.Репетій. Біла Церква, 2005. 399 с.
2. Лисенко Н. В. Етнопедагогіка дитинства. Навчально-методичний посібник. К.: Слово, 2001. 720 с.
3. Садовенко С.М. Світ фольклору: Український дитячий музичний фольклор як засіб формування музичних здібностей дітей дошкільного віку. Науково-методичний посібник. К.: КТ Київська нотна фабрика, 2007. 332 с.
4. Семеног О. Український фольклор: Навч. посіб. Глухів: РВВ ГДПУ, 2004. 254 с.
5. Сідорова І.С. Створення художньо-естетичного середовища у позааудиторній художній діяльності студентів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2011. № 35. С. 147-150. Режим доступу: http://nbuv. gov. ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2011_35_34
6. Сторожук А.І. Новорічно-різдвяна пісенність та обрядова традиція зими на Східному Поділлі : навчально-методичний посібник. Вінниця: ТОВ Консоль, 2018. 346 с.
7. Onofrichuk L.M., Sidorova I.S. Conceptual approaches to the formation of the basics of students aesthetic culture. Development and modernization of social sciences: experience of Poland and prospects of Ukraine: Collective monograph. Vol. 3. Lublin: Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2017. P.154-170. https://dspace.vspu.edu.ua/bitstreams/84801608-46b6-4dad-a49e-37b63a5750f1/download